

IMOM AL-BUXORIY VA MUSO AT-TERMIZIYNING MA’NAViy-AXLOQiy TARBIYAGA OID HADISLARI VA ULARNING MAZMUN MOHIYATI

Fayzullayeva Gulnoza

Buxoro davlat universtitetining Pedagogika Instituti
pedagogika va psixologiya mutaxassisligi 2- bosqich magistranti

Annotatsiya: Maqolada Imom al-Buxoriy va Muso at-Termiziyning ma’naviy-axloqiy tarbiyaga oid inson kamolotida hadislarining ta’limiy - tarbiyaviy ahamiyati, hadis namunalari va ularning mazmunmohiyati haqida so‘z boradi.

Kalit so‘zlar:, inson kamoloti, odob-axloq, ta’lim-tarbiya, hadis, hadis ilmi, ma’naviy meros.

KIRISH Istiqlol sharofati bilan Buxoriyning o‘lmas merosi el-yurti bag‘riga qaytdi. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar mahkamasining “Imom Al-Buxoriy tavalludining hijriyqamariy taqvim bo‘yicha 1225 yilligini nishonlash to‘g‘risida”gi qarori (1997-yil 29 aprel) asosida buxoriyning ilmiy merosining o‘rganish va targ‘ib qilish,xotirasini abadiylashtirish borasida katta ishlar qilindi. Buxoriyning boy ma’naviy merosining chuqur o‘rganish va keng targ‘ibqilish maqsadida O‘zbekiston Respublikasi birinchi prezidenti I.A.Karimovning tashabbusi bilan Imom Al-Buxoriy xalqaro jamg‘armasi tuzildi.Jamg‘armaning asosiy vazifasi Qur’oni karim va Buxoriyning “al-Jomiy’ as-sahih” tarjimalarining akademik nashrlarni tayyorlash, buyuk islomshunoslar ilmiy merosini tadqiq etish,diniyfalsafiy mavzularda mavzularda anjumanlar o‘tkazish va shular yordamida yosh avlodni milliy an’analarimizga sadoqat ruhida tarbiyalashdan iborat.2000 yildan 14 boshlab mazkur jamg‘arma o‘zining ma’naviy-ma’rifiy,ilmiy –adabiy “Imom al-Buxoriy saboqlari” jurnalni nashr eta boshladi.Jurnal xalqimizni milliy- ma’naviy merosimizdan

bahramand etish, milliy, diniy qadryatlarning sog‘lom idrok etilishiga yordam berishni o‘zoldiga maqsad qilib qo‘ygan.

Buyuk ajdodlarimizning boy ilmiy merosini chuqur o‘rganish va keng targ‘ib etish maqsadida O‘zbekiston xalqaro islom akademiyasi, Islom sivilizatsiyasi markazi, Imom Buxoriy, Imom Termiziy, Imom Moturidiy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazlari faoliyatini qo‘llab-quvvatlash. Prezident tashabbusi bilan 2019 yilda bu yerda Imom Buxoriy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi hamda Hadis ilmi maktabi ham tashkil etilgan edi. “Imom al-Buxoriy hazratlari nafaqat o‘zbek xalqi, balki butun musulmon olamining faxr-iftixoridir. Ul tabarruk zotning hayoti tom ma’nodagi, ilmiy va insoniy jasorat, bukilmas iroda va so‘nmas e’tiqod timsolidir” Shavkat Mirziyoyev. Shu o‘rinda, Oliy ta’lim muassasalarida talabalargalarga ta’lim berish jarayonida Buyuk mutaffakkirlarimiz shu jumladan Imom Al-Buxoriy va Muso at Termiziy ta’limotidan foydalanish muhim ahamiyatga ega. Bugungi kunda Respublikamizda ta’lim - tarbiya masalalariga qaratilayotgan e’tibor yanada yaqqol namoyon bo‘lmoqda.

Imom Al-Buxoriy ta’limoti insonning ma’naviy kamoloti mezoni, uning tafakkur doirasi, dunyoqarashining kengligi, ilmiy bilimlarni qay darajada egallagani, o‘z bilimi bilan atrofdagilarga, jamiyatga foyda keltiruvchi shaxs bo‘lib yetishishida muhim omil – chiroyli xulqli bo‘lish deb ko‘rsatiladi.

Imom al-Buxoriyning illatli hadislar haqidagi mulohazalari g‘oyat mutavoze’ va odob-axloq doirasida bo‘lib, munosabatlar «uni shunday qoldirganlar (tarakahu), «u tashlab ketilgan» (matruk), «tushirib qoldirilgan» (soqit), «bu haqda o‘zgacha bir fikr-mulohaza ham bor», «bu xususda avval o‘tganlar hech narsa demaganlar» va shunga o‘xshash beozor, oddiy va samimiy iboralardan tashkil topgan. Juda kamdankam hollarda imom al-Buxoriy biron odamga nisbatan «u ichidan o‘ylab chiqqan (uydirmachi)» yoki «kazzob» deyardi, illatli hadislar masalasida al-Buxoriy ishlatgan eng qattiq ayblov «hadisni inkor qiluvchi» («munkir al-hadis») degan ibora bo‘lard. Hadis ilmida shu qoida odat tusiga kirdiki, agar imom al-Buxoriy biron roviy haqida «u – munkir al-hadis» desa, undan hech vaqt hadis rivoyat qilinmasdi. Bu xususda Ibn al-Qatton imom al-Buxoriyning ushbu so‘zlarini keltiradi: «U (al-Buxoriy) unga: 26

«Har qanday kishi haqida «u munkir al-hadis» degan bo‘lsam, bas, undan hech vaqt hadis rivoyat qilinmaydi», — degan. Hadislardagi noqisliklarga alohida e’tibor bergani kabi, imom al-Buxoriy roviylarning ibratli, go‘zal fazilatlarini urg‘ulab ko‘rsatishga ham katta ahamiyat bergan. Agar keltirgan rivoyatlari to‘g‘ri bo‘lsa, roviylarning haqiqiy tavsiflariyu adolatli ishlarini batafsil zikr qilgan.

Muhammad ibn Iso at-Termiziy tomonidan o‘ndan ortiq asarlar yaratilganligi ma’lum. Bular qatoridan “Al-jome’ as-sahih” (“Ishonchli to‘plam”), “Ash-shamoil an-nabaviya” (“Payg‘ambarning alohida fazilatlarini”), “Al-ilal fi-l-hadiys” (“Hadislardagi illatlar va og‘ishlar haqida”) kabi asarlari o‘rin olgan bo‘lib, ular juda mashhurdir. Muhammad ibn Iso at-Termiziy tomonidan yozib qoldirilgan asarlarda o‘z ifodasini topgan hadislar ham Imom Ismoil al-Buxoriy tomonidan bayon etilgan hadislar kabi insonni halollik, adolat, e’tiqod, diyonat, poklik, mehnatsevarlik, muruvvatlilik, mehrshavqat, yoshi kattalar, ota-ona va qarindoshlarga hurmat g‘oyalarini ilgari surish xususiyatiga ko‘ra shaxs ta’limi va tarbiyasini tashkil etishda katta ahamiyatga ega.

Xulosa qilib aytganda, ta’lim - tarbiya jarayonida hadislardan foydalanishning ilmiy-amaliy ahamiyati beqiyos bo‘lib, u shaxsning ma’naviyatini yuqori darajaga olib chiqadi. Undagi insoniy tuyg‘ularni kamol topib, ildiz otishida o‘ziga xos omil hisoblanadi. Hadisshunos olimlarning bu qarashlari bir necha asrlardan beri ajdodlarimiz tafakkurini boyitib kelmoqda. Shunga ko‘ra mutafakkirlarning o‘lmas merosi oilada bolalarning ma’naviy axloqiy tarbiyalashning muhim omili bo‘lib qoladi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Imom Al-Buxoriy-Muhaddislar Sultoni. . Xo‘jamuratov I.R. Islom, milliylik, qadriyat. Toshkent. 1993 y Azizxo‘jaeva N.N
2. F.Hasanov Manaviyat yulduzlari O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi 2011,
3. Moziydan taralgan ziyo. Imom al Buxoriy, T., 1998;
4. Uvatov U., Imom alBuxoriy, T., 1998;
5. Madaminov S, Imom Buxoriy ta’rifi, T.,1996;
6. Imom alBuxoriy - muhaddislar sultoni[nashrga tayyorlovchilar Usmonhoji Temurxon o‘g‘li, Baxtiyor Nabixon ugli], T., 1998